

TASAVVUFİ DÜŞÜNCENİN OLUŞUMU

- Tasavvuf, sözlükte saflığı ve temizliği ifade eder. Terim olarak ise iyi ve güzel düşüncelere sahip olup kötü düşüncelerden arınmayı ifade eder.
- Bu amaçla yaşam süren kimseler ilk dönemlerde **sufi** olarak adlandırılırken daha sonraları **mutasavvif** olarak adlandırılmıştır.
- Mutasavvif bir kimsenin kalbine yalnızca Allah'ın (c.c.) sevgini sevgisini yerleştirmesi ve kendisini kötü duygulardan arındırılması gerekir.
- Tasavvufun gerektirdiği gibi yaşam sürmek isteyen kimseler özellikle kendilerine Hz. Muhammed'i (s.a.v.) örnek almışlardır. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v.) yaşamı boyunca sadeliği tercih etmiş, kendisini Allah'ın (c.c.) dinine adamıştır.
- Tasavvuf'un en önemli amaçlarından biri kalbi kötü duygulardan arındırmaktır. Nitekim yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de bu hususa vurgu yapmıştır: "Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir." (Şems suresi, 9. ayet)
- Tasavvuf tarihi, özelliklerinden dolayı Zühd Dönemi, Tasavvuf Dönemi ve Tarikat Dönemi olarak üç kısımda incelenmektedir.

Züht Dönemi

- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) döneminden hicri ikinci yüzyıla kadar olan dönemi kapsar. Bu dönemin ismini aldığı züht dünyaya çok fazla bağlanmadan ahirete yönelmeyi, aradaki dengeyi iyi koruyup dünya hayatını ahiret için yaşamayı ifade eder.
- Zahid olmak için dünyaya olan bağlılığı azaltmak, kalbe Allah (c.c.) ve peygamber sevgisini aşılacak gerekir.
- Bu dönemde **Hasan-ı Basri** ve **Rabia el-Adeviyye** gibi mutasavvıflar yetişmiştir.

Tasavvuf Dönemi

- Hicri ikinci asrın sonundan tarikatların kurulduğu döneme kadar olan süreci kapsar. Bu da yaklaşık dört yüz yıllık bir dönemdir.
- **Ma'ruf Kerhi**, **Cüneyd-i Bağdadi** ve **Gazzâlî** bu dönemde yetişmiş önemli mutasavvıflardır. **Zünnun-i Mısrî** ve **Beyazîd-i Bestami** gibi mutasavvıflar da bu dönemde yetişmiş, tasavvufi düşünceleri sistemleştirmişlerdir.
- Bu dönemde tasavvufi düşünce bir ilim olarak kabul edilmiş ve tasavvuf ile ilgili klasik eserler kaleme alınmıştır.

Kavram Bilgisi

Marifet: Sufilerin ruhani halleri yaşayarak ilahi hakikatları tatması demektir.

Mâsivâ: Allah (c.c.) dışındaki tüm varlıkları ifade etmek için kullanılan bir ifadedir.

Seyr-u Sülûk: Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve çıkılan manevi yolculuk anlamına gelir.

Tezkiye: Nefsi, kötülük ve pisliklerden arındırmak anlamına gelir.

Tarikat Dönemi

- Hicri altıncı yüzyıl ve sonrası dönemi kapsayan bir dönemdir. Bu dönemde tarikatlar kurumsallaşmış ve sosyal hayatın bir parçası haline gelmiştir. Şiir ve edebiyatta önemli eserler ortaya konulmuştur.
- **Mevlânâ**, **İbn Arabî**, **Abdulkadir Geylânî**, **Ahmet Yesevi**, **Ahmet Rifai** ve **Bahauddin Nakşibend** bu dönemde yetişmiş önemli mutasavvıflardır.

TASAVVUFİ DÜŞÜNCENİN AHLAKİ BOYUTU

- Sözlükte huy, mizaç, karakter gibi anlamlara gelen ahlak, insanın iyi veya kötü olarak nitelendirilmesini sağlayan davranışlar bütünü ifade eder.
- Tasavvufta ahlaki gelişmeye büyük önem verilmiş, iman etmenin bir gereği olarak insanların dürüstlük, saygı, adalet, yardımseverlik gibi değerlerin kazanması gerektiği vurgulanmıştır.
- Tasavvufi düşüncede insan nefsinin tamamlaması gereken birçok ahlaki aşamaya dikkat çekilmiş, insanların bu aşamaları geçerek gerçek manada ahlaka ulaşacağı belirtilmiştir.

Tasavvufi düşüncede nefsin mertebeleri:

- Nefs-i emmare** : Kötülüğü emreden nefis
- Nefs-i levvame** : Kötülükten pişman olan nefis
- Nefs-i mülhime** : Allah'tan (c.c.) ilham alan nefis
- Nefs-i mutmainne** : Manevi doygunluğa ulaşmış nefis
- Nefs-i radiyye** : Allah'tan (c.c) razı olan nefis
- Nefs-i mardiyye** : Allah'ın (c.c.) razı olduğu nefis
- Nefs-i kâmile** : Tam temizliğe ve saflığa ulaşmış nefis.

- Öğretmenlerimiz öğrencileri ile paylaşabilir.
- Bu içerik [@Din ve Kültür](#)'ün katkılarıyla hazırlanmıştır.
- Sadece öğretmen ve öğrencilerin ücretsiz kullanımına sunulmaktadır.
- Herhangi bir site ya da kitapta yayınlanmasına (isim belirtilse dahi) izin verilmemektedir.
- Bu dokümanın tüm yayın hakları mikailokumus.com'a aittir.

• Tasavvuf ve tarikat terbiyesi, insanı Allah'a (c.c.) ve insanlara karşı sorumluluk sahibi olmanın bilincini kazandırmayı amaçlar.

• İnsanı kötü duygulardan arındırmaya çalışan tasavvuf, kötülüklerden arınmanın ve iyi kalpli olmanın yollarını göstererek insanı kâmil mertebeye ulaştırmayı amaçlar. Bu mertebeye ulaşan kimseye "insan-ı kâmil" yani "olgun insan" denilmektedir.

Not: Seyr-ü sülûk, tasavvufi düşüncede bir şeyhin gözetiminde manevi yolculuğa çıkmayı ifade eder.

KÜLTÜRÜMÜZDE ETKİN OLAN TASAVVUFİ YORUMLAR

• Tasavvufi yorumlar vasıtasıyla İslam dini geniş coğrafyalara ulaşmış, farklı kültürlerle saygılı bir şekilde yaşam sürmenin önü açılmıştır.

Yesevilik

• **Hoca Ahmet Yesevi**'nin görüşleri ile şekillenmiştir. Ahmet Yesevi, Batı Türkistan'ın Yesi şehrinde dünyaya gelmiş, Buhara'ya giderek ilim öğrenmiştir.

• Edindiği ilimleri Yesi şehrine gelerek öğrencilerine ve halka anlatmış, insanlara yol göstermeye çalışmıştır. Bu bölgede hayatını kaybetmiştir.

• Ahmet Yesevi, İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasında büyük rol oynamıştır. Güzel ahlakı ve dini değerleri anlattığı şiirleri **Divan-ı Hikmet** adlı eserinde toplanmıştır.

Kadirilik

• **Abdülkadir Geylânî**'nin görüşleri ile şekillenmiştir. Bağdat yakınlarındaki Gılân eyaletinde dünyaya gelmiş, bu bölgede ilk eğitimini aldıktan sonra Bağdat'a geçerek tefsir, hadis, fıkıh ve kıraat gibi ilimler öğrenmiştir.

• Onun düşünceleri, Endülüs'ten Malezya'ya kadar uzanmış, birçok Müslümanın kalbini kazanmıştır.

Rifailik

• **Ahmet Rifai**'nin düşünceleri ile şekillenmiştir. Bağdat'la Basra arasında kalan Ümmüabîde köyünde dünyaya gelmiş, Mansur el-Batâihî himayesinde Kur'an öğrenimini ve hafızlığını tamamlamıştır.

• Kur'an ve sünnete bağlılığı ile ön plana çıkan Rifailik tarikatına giriş belirli kurallara bağlı olarak gerçekleşmektedir.

Mevlevilik

• **Mevlâna Celaleddin Rumi**'nin görüşleri ile şekillenmiştir. Horasan'ın Belh şehrinde doğmuş babası **Bahauddin Veled**'den ders almıştır. Arapça ve Farsçayı iyi derecede öğrenmiş, tefsir, hadis, fıkıh gibi İslami ilimlerde kendini geliştirmiştir.

• "**Divan-ı Kebir, Mesnevi, Fîhi Mâ fih**" gibi eserler ortaya koymuş, Kur'an'a ve Hz. Muhammed'in sünnetine bağlı olarak yaşam sürmeye çalışmıştır.

Not: Mevlevilikte **semâ**, dönerek gerçekleştirilen dini bir törendir. Törenin yapıldığı yere **semâhane** denilir. Semâ kıyamet gününü, semâhane ise kâinatı temsil eder.

Nakşibendilik

• **Muhammed Bahauddin Nakşibend**'in görüşleri ile şekillenmiştir. Buhara yakınlarındaki Kasr-ı Arifan köyünde dünyaya gelmiş, sade bir yaşam sürmüş ve kötülüklerden uzak bir yaşam sürmeye çalışmıştır.

• Anadolu, Türkistan ve Hindistan başta olmak üzere pek çok bölgede etkili olmuştur. Allah'ı (c.c.) zikretmek, kalbe Allah (c.c.) sevgisini aşılacak gibi değerler bu mezhepte önemli bir yer tutmaktadır.

Alevilik-Bektaşilik

• Alevilik, Ali'ye mensup, Ali'ye bağlı gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak Hz. Muhammed (s.a.v.) nübüvvetini, Hz. Ali'nin (r.a.) velayetini kabul eden, Ehl-i beyt ve on iki imamın masumiyetine inanan tasavvufi bir mezheptir.

• Bu düşünceyi benimseyip "**şeriat, tarikat, marifet** ve **hakkat** olarak bilinen Dört Kapı-Kırk Makam" ilkelerini kabul eden kimseye de Alevi-Bektaşî denir.

• Bu düşüncede Hz. Ali (r.a.) ve Ehl-i beyt sevgisi büyük önem taşımaktadır. Hacı Bektaşî Veli'nin tasavvufi düşüncesi ile Alevi-Bektaşîlik'te cem, erkanlar, semahlar, deyiş ve nefesler önem kazanmıştır.

• Hacı Bektaşî Veli, Hoca Ahmet Yesevi'nin düşüncelerinden önemli derecede etkilenmiş, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelerek insanlara örnek olmuştur.

• Ahlaki düşünceye büyük önem verilmiş, dede ve babalar eşliğinde bu düşünceye mensup olan kişilere öğütler verilmiş ve onlara yol gösterilmiştir.

• Alevilik-Bektaşîliğin günümüze kadar ulaşmasında ocaklar büyük rol oynamış, ocaklara bağlı olan dedelere büyük saygı gösterilmiştir.

Alevilik-Bektaşîlikteki Temel Kavram ve Erkânlar

Cem ve Cemevi

• Sözlükte toplanma anlamına gelen cem, Alevilerin bir araya gelerek yaptıkları dinî bir törendir. Bu törenin yapıldığı yere de cemevi, meydan evi veya kırklar meydanı denilmektedir. Cemevinde verilen bağlılık sözüne de "ikrar verme" denilmektedir.

• Yılın belirli zamanlarında ve farklı sebeplerle cem törenleri düzenlenir. Cem törenleri bir dede öncülüğünde gerçekleştirilir.

- Öğretmenlerimiz öğrencileri ile paylaşabilir.
- Bu içerik [@Din ve Kültür](#)'ün katkılarıyla hazırlanmıştır.
- Sadece öğretmen ve öğrencilerin ücretsiz kullanımına sunulmaktadır.
- Herhangi bir site ya da kitapta yayınlanmasına (isim belirtilse dahi) izin verilmemektedir.
- Bu dokümanın tüm yayın hakları [mikailokumus.com](#)'a aittir.

• Cem töreninde 12 kişiye verilen 12 hizmet bulunmaktadır. Böylece her bir görev farklı kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olur.

Cem ile ilgili 12 hizmet şu şekildedir:

Dede: Cemi yönetir.

Rehber: Ceme katılanlara yardımcı olur. Dedenin en yakın yardımcısıdır. Dedenin olmadığı zamanlarda onun yerine cemleri idare eder.

Gözcü: Rehberin yardımcısıdır. Cemde düzeni ve sükûneti sağlar.

Çerağcı (Delilci): Cemin başlangıcında çerağları uyandırır.

Zakir (Âşık): Cem esnasında tevhid, düvaz, mersiye ve miraçlamayı bağlama eşliğinde okur.

Ferraş (Süpürgeci): Cem yapılacak yerin temizliğinden sorumludur.

Sakka: İbrikdar da denir. Cem sırasında el suyu döker.

Sofracı: Kurbanı veya lokmacı da denir. Kurban ve yemek işlerine bakar.

Pervane (Semahçı): Semaha öncülük eder.

Peyikçi (Haberci): Cemin yapılacağını insanlara duyurmakla görevlidir.

İznikçi (Meydancı): Cemin yapıldığı yerin düzenini sağlar.

Bekçi (Kapıcı): Cemin ve ceme gelenlerin güvenliğini sağlar.

Razılık ve Kul Hakkının Sorulması

• Bir kimsenin ceme girebilmesi için üzerinde kul hakkının bulunmaması gerekir. Bundan dolayı cem yapılmadan önce dede orada bulunanlara birbirinizden razı mısınız? diye sorar. Herhangi bir kul hakkı varsa hak sahibine iade edilir ve helallik alınır.

Semah

• Alevilik-Bektaşilikte ceme katılanların Allah'a (c.c.) sevgi ve bağlılık duygusuyla O'nun güzel isimlerinden herhangi birini anarak ayakta dönmesine semah denir.

• Semah sırasında ilahiler okunur, manevi bir coşkuyla eller gökyüzüne uzatılır ve Allah'ın (c.c.) adı çokça zikredilir.

Gülbank

• Sözlükte gül sesi, bülbül şakıması anlamlarına gelen gülbank Alevilik-Bektaşilikte duayı ifade eder. Bu dua genellikle cem evlerinde dedenin öncülüğünde edilir.

Lokma Duası

Alevi-Bektaşilikte Pişirilen yemekler sofraya getirilmeden önce dedeye sunulur ve duası alınır. Getirilen bu yemeklere lokma denir. Duadan sonra yemekler sofraya konur ve yenilir.

Hızır ve Muharrem Orucu

• Şubat ayının 13, 14 ve 15. günlerinde tutulan oruca hızır orucu denir. Rivayetlere göre Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'in (r.a.) hastalanması üzerine, Peygamberimiz Hz. Ali (r.a.) ve Hz. Fatıma'dan (r.a.) üç gün oruç tutmalarını tavsiye eder.

• Hz. Ali ve Hz. Fatıma, Hızır ile yaşanan olaylar sebebiyle üç gün boyunca aç kalır. Hızır orucu bu olayın anısına tutulmaktadır.

• Muharrem ayının ilk 12 günü tutulan oruca muharrem orucu denilir. Hz. Hüseyin (r.a.) ve ailesinin Kerbela'da şehit edilmesi anısına tutulmaktadır.

• 12 gün boyunca su içilmez, eğlenilmez, kurban kesilmez. Oruç bittiğinde Aşure dağıtılır ve kurban kesilir.

KUR'AN'DAN MESAJLAR: NİSÂ SURESİ 69. AYET

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا

“Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.”

Not: Doğruluk konusunda hassas olanlara sıddık, Allah (c.c.) yolunda hayatını kaybedenlere şehit, Allah'a (c.c.) karşı sorumluluklarını samimiyetle yerine getirenlere salih denilmektedir.

• Bu ayette üstün olan kimselerin peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihler olduğu belirtilmiş, onların ahirette en güzel nimetlere kavuşacağı vurgulanmıştır.